

rapor „pojar” = et. nec., cf. *rapăn*;
râncălău „om ranchiunos” < *râncă* (et. nec.) + *-ălui*;
sovârv „plantă erbacee perenă aromatică, cu tulpina
 păroasă, cu flori roșii-purpurii, întrebuințată la vopsit și în
 farmacie” < sb. *suhovrh*;
șoaldină „mică plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale și
 cu flori galbene-aurii, dispuse în inflorescențe” < *șold* + *-ină*;
șohan „niciodată” < magh. *soha* [*nem*];
vârdină „fus al lanțului de la fântână” < slavon. *tvrădina*;
zadă „zadie” < sl. *zadŭ* (ucr. *zad* etc.).

THE STYLISTIC VALUE OF THE REGIONALISM IN THE „BOOK OF CONQUERERS”, BY CORNEL IVANCIUC

Abstract

The regionalisms in the literary text differs from the one in the language it represents; the writer is not a dialectologist. He operates – by means of artistic literature – a transposal of regionalisms. Thus, this linguistic category in the literary text makes topical a double function: a stylistic one and a poetic one, with the predominance of one of the two hyposthesis. The regionality itself is not a stylistic mark, it only accomplishes such values depending on context. Should the regionalism be only a means of localization (thus indicating the writer's or the character's belonging to a certain idiom) it would give information (in a descriptive way) on the linguistically reflected object. Thus the forms which have an exclusive role of localization or those which derive from the position of the writer's language must be taken into consideration as realizing no stylistic mark. This marginal function of the regionalism builds a dimension of the semantical universe of the literary creation only by contrast with the entirety of the text, underlying the difference between the two narrative plans: the one of the narrator and the one of the narration. If this opposition is not accomplished, the quality of the regionalism reduces itself to that of the writer's linguistic features, the writer being the „bearer” of the literary language of the epoch.

Adverbul românesc în diatopie (dialectul dacoromân)

Adrian CHIRCU

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca

0. În intervenția noastră, ne propunem să studiem *adverbul*¹ la nivel dialectal. Pe parcursul investigației, ne vom opri, în special, asupra unor aspecte care caracterizează dialectul dacoromân, iar, prin aceasta, dorim să scoatem în evidență acele constante care asigură unitatea clasei adverbiale și care se regăsesc și în limba literară. Spre deosebire de substantiv, adjectiv sau verb, adverbul face parte din categoria părților de vorbire mai puțin deschise la împrumuturi, singura posibilitate de a spori numărul de unități adverbiale rămânând, în clipa de față, schimbarea valorii gramaticale (mai rar derivarea cu sufixe sau compunerea).²

0.1. Vom avea în vedere raportarea clasei adverbiale (la nivel dialectal) la situația din limba literară, care, după cum se știe,

¹ Termenul adverb are în studiul nostru o accepție largă, prin acesta, înțelegând, acolo unde se impune, și locuțiunile ori expresiile adverbiale.

² A se vedea articolul Corneliiei Mihai, *Valoarea adverbială a adjectivelor în limba română contemporană*, în *Studii și cercetări lingvistice*, anul XIV, nr. 2, București, Editura Academiei, 1963, în care, pe bună dreptate, se afirmă, la pagina 217, că „în limba română contemporană există tendința de răspândire a folosirii adjectivelor cu valoare adverbială; un mare număr de adjective, majoritatea cu o largă circulație și cu o mare bogăție de sensuri, s-a adverbializat sau este folosit adverbial. [...] Acest proces de adverbializare a adjectivelor are consecințe de ordin structural: duce la o scădere a folosirii formațiilor adverbiale derivate cu sufixe, care sînt înlocuite cu adjectivele temă. Sufixele *-ește* și *-icește*, prezente într-un număr mare de adverbe, nu mai sînt productive, sufixul *-iș* (*-iș*) are un număr mic de derivate, dintre care puțin folosite, iar *-mente* are o existență periferică.”

are și aceasta la bază un dialect (subdialect). În cazul limbii române e vorba despre subdialectul muntean.³

1. Înainte de a analiza faptele de limbă, considerăm că e necesar să oferim câteva explicații cu privire la titlul comunicării noastre. Prima parte a acestuia se referă la clasa adverbului care se caracterizează, după cum se știe, prin eterogenitate, aspect observat de gramaticienii străini sau de cei români. În viziunea lui Jack Feuillet, adverbul a fost «*trop longtemps considéré comme une espèce de „fourre-tout” où l'on intégrait les éléments qui ne trouvaient pas leur place dans les prépositions, les conjonctions ou les interjections.*»⁴

1.1. Fiind una dintre părțile de vorbire care i-au pus deseori în dificultate pe lingviști, Gabriela Pană-Dindelegan consideră că atribuirea numelui de „*clasă problematică*» sau [...] *clasă de «cuvinte problematice» nu este o chestiune numai a gramaticii românești, ci apare, în egală măsură, și în gramaticile altor limbi. Ea se explică, pe de o parte prin eterogenitatea sintactică, semantică și funcțională a clasei în ansamblu, iar, pe de altă parte, prin prezența unor trăsături identice sau asemănătoare cu ale altor clase.*»⁵

În general, adverbului i se acordă un spațiu restrâns în studiile de lingvistică, deoarece se consideră că nu prezintă prea mare interes pentru descrierea unor fapte de limbă și se susține că ar trebui studiat mai mult din punct de vedere lexical decât din punct de vedere morfologic.

³ Ion GHEȚIE, *Baza dialectală a românei literare*, București, Editura Academiei, 1975, p. 43, «E o opinie curentă în lingvistica contemporană că, de regulă, la baza limbii literare se află un dialect, și anume acela care din diverse motive își asigură o situație dominantă în raport cu celelalte dialecte. Limba literară nu coincide niciodată cu dialectul aflat la baza ei. Ea renunță la tot ce acesta are strict particular și acceptă în schimb fonetisme, forme și cuvinte specifice celorlalte dialecte. Oricât de complexă ar părea limba literară în urma împrumutului de elemente din diferite dialecte, se recunoaște totdeauna în structura ei dialectul de bază.»

⁴ Idem, *Peut-on parler d'une classe de l'adverbe?*, în *La linguistique*, vol. 17, fasc. 1, 1981, p. 22.

⁵ Gabriela PANĂ-DINDELEGAN, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, col. «Reper», București, Editura Humanitas Educațional, 2003, p. 183.

1.2. Din păcate, această remarcă e valabilă și pentru lucrările de dialectologie apărute la noi, ai căror autori lasă constant deoparte adverbul sau tratează doar unele probleme, insistând mai ales asupra unor chestiuni de fonetică sau de lexic. De asemenea, nu se ține seama de aspecte de ordin structural sau tipologic. E de ajuns să răsfoim câteva dintre studiile apărute la noi, ca să ne dăm seama că, în paginile lucrărilor de dialectologie, acesta este analizat superficial sau nici măcar nu e discutat.

1.3. Al doilea cuvânt cheie inserat în titlul acestei comunicări, *diatopie*, a fost explicat și valorificat de Eugeniu Coșeriu în studiile sale. Demersul nostru va fi oarecum ocolitor, căci nu ne vom axa doar pe studierea acelor elemente care demonstrează diversitatea la nivel dialectal, ci mai ales pe cele care oferă unitate dialectelor (subdialectelor).

1.4. Spre deosebire de limba literară, la nivel dialectal, regăsim un număr mult mai mare de elemente adverbiale (adverbe, locuțiuni adverbiale ori expresii adverbiale). Multitudinea și diversitatea formelor adverbiale s-ar datora faptului că dialectele (subdialectele) sînt mai conservatoare în raport cu limba literară, chiar dacă aceasta, după cum am afirmat *supra*, are la bază tot un dialect (subdialect), însă unul anume.⁶

1.4.1. Din punct de vedere etimologic, elementele adverbiale dialectale provin, fie din fondul vechi latin, fie din limbile cu care româna a venit în contact de-a lungul timpului (limbi slave, greacă, turcă, maghiară, germană), fie au fost create pe teren românesc.

1.4.2. Unele dintre adverbele considerate arhaice în lucrările de istorie a limbii române apar înregistrate și în unele glosare dialectale (relativ recente) publicate pînă în prezent. Și avem în vedere, de exemplu: băn. *de-a firea* “ (cf. *duseră-se de aicea, audziiu de-a firea cum aceasta zicea...* PO 17/16, p. 128), băn. *amînat* ‘tirziu’ (cf. ... *Nu amînatu elu mai suflă protivni cu vîntu...* CV 43v/13–14, pp. 314–315), *din biu* (loc. Someș-Gurustău)

⁶ A se vedea, de pildă, cazul unora dintre limbile romanice (franceza – dialectul francian, italiana – dialectul toscan, spaniola – dialectul castilian).

‘din belșug’ (cf. ... și bășădui de biu pînă la zori ... CV 8v/12–13, p. 244).

1.4.3. La o analiză atentă a faptelor de limbă, putem constata că există o serie de adverbe sau variante formale ale unor adverbe caracterizează un anumit dialect (arom. *naparti* ‘dincolo, vizavi’, *tarđu* ‘tîrziu’, *vîroarî* ‘vreodată’, *ahînda* ‘adînc’, *deadunu* ‘împreună’ etc.; mglrom., *amprostu* ‘în picioare’, *goamiti* ‘parcă’, *dînvărliga* ‘în jur împrejur’, *măntiză* ‘a doua zi’, *napcumta* ‘apoi’, *odma* ‘imediat’ etc.; istrom. *nușcum* ‘oarecum’, *nicamor* ‘niciunde, în nici o parte’, *sacacor* ‘în toate chipurile’) sau un subdialect: în Muntenia (*neam* ‘deloc’, *ușure* ‘ușor’), în Banat (*baș* ‘chiar, tocmai’, *iut* ‘repede, iute’, *de-a rostul* ‘în permanență, tot timpul’, *îndesară* ‘spre seară’, *pro* ‘iar, din nou’, *de-a fitea* ‘în zadar’), în Crișana (*altan* ‘direct, fără ocol’, *acîna* ‘aici’, *cîtingan* ‘încet’, *hăpt* ‘chiar’), în Maramureș (*hăt* ‘foarte’, *huc* ‘tot’), în Moldova (*amuș* ‘acum’, *vodată* ‘vreodată’).

1.4.4. Adesea unele adverbe au alte valori decît în limba literară (munt. – folosirea lui *decît* în construcții pozitive, unde are sensul ‘doar’ sau deodată’: ... *cînd a-nceput io dăcît am stat așa pe loc* ... Apud *Tratat*..., p. 183; băn. – *mai* este folosit pe lîngă un substantiv cu sens cantitativ ‘încă, în plus’; maram. – în unele situații, adverbul *tare* ține locul adverbelor *foarte* sau *prea* sau utilizarea prepoziției *fără* cu sensul său primar adverbial).

1.4.4.1. Alteori adverbele sînt utilizate în structuri care nu sînt acceptabile din punctul de vedere al normei, implicațiile fiind mai ales de natură sintactică și semantică (munt. – folosirea adverbului restrictiv *decît* în structuri pozitive: *am decît una*; băn. – asocierea unor adverbe în structuri pleonastice: ... *îl facem din nou iar clăi*... Apud *Tratat*..., p. 266; maram. – utilizarea adverbului *tare* între un pron. reflexiv și verb: *mă tare tem* și a adverbului *numai* în structuri negative: ... *n-am fost numa cu unchieșu*...).

1.5. În analiza întreprinsă, am reperat în dialecte numeroase adverbe ce conțin deseori particule pe care limba literară în mare parte⁷ le respinge, acest fapt dovedind strînsa legătură ce există

între dialecte și vechea română (*Pre acicea și pretudindirea preemimu*..., CV, 29r/18, p. 285; *Așijderea den păsările ceriului cîte șapte*..., PO, 29/19). Aceste particule sînt înregistrate mai ales în aria sudică a dialectului dacoromân: *aciia*, *acoalea*, *apăilea*, *încoacea*, *acilea*, *atuncilea*, *acumulea*, *atîtălea*, *acușă*, *coloșă*, *icișă* etc.

1.6. Întocmai ca în limba veche (de exemplu, ... *Și zimbindu-să rîzînd, linișor dzîsă cătră dînșii*, D, VPS, 348v, p. 295; *Rrugare-ași Dumnedzeu și în puținelu și întru multu*, CV, 41r/10–11, p. 309; *nișchițel, puțineluș, binișhor și kurundzel*, AC, *passim*), și în dialecte întîlnim multe forme adverbiale derivate cu sufixe diminutive sau augmentative, cu valoare de comparativ sau de superlativ.

1.6.1. În limba literară însă, aceste adverbe sînt mai rar reperate și caracterizează în special vorbirea afectivă (*încetișor*, *binișor*, *repejor*, *multișor*, *puțintel*, *ușurel*). Se pare că acest tip e mai des întîlnit în subdialectele din ariile de vest și de nord a teritoriului dacoromân.

1.6.2. Unele dintre acestea au o arie largă de răspîndire, iar altele caracterizează un anumit dialect sau grai: *abielușca*, *abielușă*, *de-abieluța* (Hațeg), *acăsică*, *acăsucă*, *atîtuța* (Toplița), *atîtuca* (Dorohoi - ... *da măligî numa atîtuca cîtu-i dusem tătūții di leac*, GN, p. 546), *cîtuica* ‘foarte puțin’ (Banat), *cîtingănaș* ‘încetișor’ (Crișana), *de-abialuca* ‘de-abia, de-abia’ (Maramureș), *mintenășuc* ‘imediat’ (Maramureș), *degebuța*, *devremior*, *diminecior* ‘mai de dimineată’ (Argeș), *docăliță* ‘cu ceva timp în urmă’ (Oaș), *furișel* ‘puțin pe ascuns’, *hucurel*, *huculuț*⁸ (Maramureș), *încetuc*, *încetuț*, *depărțișor*, *greuleț*, *mereor* ‘foarte încet’ (Banat), *mereuș* (*mereuș*), *mereuț*, *nițeluș* (Muntenia), *mereușuț* (Crișana, Ineu), *multuț*, *multicel*, *oțrucă*, *oțrușcă* (Hațeg), *puținel*, *puținteluș*, *tărișor*, *răruț*, *rărișor*, *olecuță*, *olecuțică*, *olecușoară* (Moldova), *un piculeț*, *un piculete* (Oltenia), *un picuț*, *tîrzișor*, *tîrziuț*, *suscișor*, *josișor*, *iutișor*, *o țirișucă*, *o țirigană* (Oltenia). Cîteodată aceste adverbe acceptă și grade de comparație, constituind, într-un fel,

⁷ Afirmăm „în mare parte”, deoarece DOOM₂ acceptă și forme cu particule adverbiale precum: *acum!* (fam., pop.) *acuma*, *acuși!* *acușă* (pop.)/ *acușica*, *atunci!* (pop.) *atuncea*, *pururi!* *pururea*, *adică!* *adicălea* (pop.)/ *adicătelea* (pop.), *passim*.

⁸ La o întrebare a noastră privind existența acestor forme în Maramureș și adresată unui subiect, acesta ne-a răspuns că cel care le folosește (*să mădăreav*) ‘se alintă’.

construcții pleonastice: *mai binișor, mai repejor, mai tărișor, mai încetuc*.

1.7. La nivel dialectal, adverbele în *-iș (-iș)* sînt, în general, mai bine reprezentate. Dintre formele înregistrate în lucrările parcurse de noi, amintim: *foliș* ‘pe burtă’ (Sibiu - Sibiel), *îmboiș* ‘împlecindu-se, repede’ (Argeș), *vintriș* ‘pe burtă’ (Suceava), *ghioldiș* ‘îmțepenit’ (Argeș), *ciondorîș* ‘răudăcios, chiorîș’ (Sucevița), *hărăpiș* ‘cu furie’ (Crișana - Salonta), *ținiș* ‘permanent’ (Orăștie), *boldiș* ‘dintr-o parte’ (Orăștie), *cordiș* ‘într-o parte’ (Rupea), *păliș* ‘pieptiș, de-a dreptul’ (Argeș), *picioriș* ‘unul la picioarele celui alt’ (Cluj-Vilcele), *clocotiș* ‘în clocote, în fierbere, în vuiet’ (Maramureș, GMF - *A ta ziță-i d'e ovăz/ Mest'ecatâ clocotiș*) etc.

1.8. Mai rar înregistrate sînt adverbele în *-ește*, care au cunoscut o largă răspîndire în limba veche, însă, în zilele noastre, sufixul nu mai e productiv: *bădărănește* ‘ca un bădăran’ (Argeș), *boncișărește* ‘din topor’ (Argeș), *căprește* ‘tuns în scări’ (Argeș), *băsmățește* ‘așa cum se poveștește un basm’ (Roșiori de Vede), *grițărește* ‘ban cu ban’ (Maramureș - Sighet), *tutunește* ‘subțire, cum se taie tutunul’ (Oltenia), *curelește* ‘pe sfori de moșie’ (Vilcea), *călărește* ‘călare’, *morțăște* ‘ca la mort’ (Maramureș, GMF - *Trec fečiorii Dunărea/ Cîte doi alătura, călărește/ Pă un pește/ Mîndra se cîntă morțăște*).

1.9. De asemenea, în dialecte, locuțiunile adverbiale, construite pe o structură [*de-a* + ... *-ul (-le, -a)*] mai veche a limbii române (... *că nu va lăsa Domnul nevinovat pre acela, cine numele lui de fiete-l ia*, PO, 244/18; ... *că am început a grăi cu domnul, de-a firea pămînt și cenușă sînt*, PO, 37/33), sînt mult mai mult folosite decît în limba literară. Acestea se referă, de obicei, la un mod particular de a acționa, la o anumită stare, la o anumită poziție a corpului sau a unui obiect sau la o anumită cantitate: *de-a fetea* ‘degeaba’ (Banat, Hațeg), *de-a-n suselea* ‘în sus’ (Argeș), *de-a volna* ‘berechet’ (Argeș), *de-a bașca* ‘amestecat’ (Vilcea), *de-a măgan* ‘de la sine, fără ajutor’ (Oaș), *de-a doua* ‘de-a curmezișul’ (Gorj), *de-a chipului* ‘chipurile’ (Oltenia), *de-a neamurile* ‘în calitate de rude’ (Oltenia), *de-a haboca* ‘degeaba, fără rost’ (Cluj-Vilcele), *de-a nimica* ‘degeaba, fără rost’ (Cluj-Vilcele), *de-a*

mboulea ‘de-a dura’ (Argeș), *de-a putea* ‘pe degeaba’ (Someș - Gurustău), *de-a tăria* ‘vrînd, nevrînd’ (Coștiui, Ieud - MM), *de-a hatra* ‘cu spatele’ (Șieu - MM), *de-a beaua* ‘în patru labe’ (Ohaba-Secaș), *de-a dore* ‘la anul’ (Carei - SM). Pe lîngă inventarul cuprinzător al acestui tip de locuțiuni, avem de-a face și cu o bogăție sinonimică de invidiat pe care, deseori, limba literară o «ascunde».

1.9.1. De exemplu, pentru locuțiunile din limba literară *de-a berbeleacul, de-a rostogolul* sau *de-a dura*, avem următoarele sinonime: *de-a bestegala* (Argeș), *de-a prostavala* (Oltenia), *de-a tutubeaca* (Oltenia, Băilești), *de-a prăstăgala* (Oltenia, Băilești), *de-a scrumpalele* (Oltenia, Vinju Mare), *de-a tuturiga* (Oltenia, Vinju Mare), *de-a potoroașca* (Vilcea), *de-a cucurișca* (Banat, Sînnicolaul Mare), *de-a beoiaia* (Făgăraș), *de-a îmboiul* (Sebeș), *de-a craii popii* (Maramureș).

1.9.2. Menționăm, de asemenea, și locuțiunile care se referă la jocuri și care sînt deseori înregistrate în lucrările de la noi: *de-a îngonala, de-a pita, de-a pitulicul* ‘de-a ascunselea’ (Oltenia), *de-a chitululușul* (Făgăraș), *de-a țiligonul* ‘de-a prinsa’ (Oltenia), *de-a orbenicea* ‘de-a baba oarba’ (Făgăraș), *de-a harpucea* ‘joc de copii cu mingea’ (Fălticeni), *de-a trialunga* ‘joc cu mingea’ (Bouțar, Hațeg).⁹

1.10. Tot referitor la bogăția sinonimică trebuie amintite și expresiile cu care au în structura lor unul din verbele *a umbla* sau *a merge* și un adverb care are semnificația ‘fără rost, degeaba’: *a umbla handra* (Argeș), ~ *lifuroi* (Argeș), ~ *onănău* (Argeș), ~ *brandaura* (Argeș), ~ *băzălău* (Argeș), ~ *hebereu* (Crișana), ~ *heria* (Vilcea), ~ *aproima* (Vilcea), ~ *hăhău* (Sebeș), ~ *puștiu* (Sebeș), ~ *henteș* (Huedin), ~ *herebeu* (Turda - Ciurila), ~ *colodarca*, ~ *fleaura* (Suceava - Fundul Herței), ~ *hălălău* (Fălticeni - Mălini), ~ *piștalău* (Cluj-Vilcele), ~ *rancota* (Bumbești-Jiu).

1.11. Sînt prezente și construcții cu prepoziții eliptice, al căror constituent nominal inițial s-a adverbializat: *a se ține garai* ‘a se ține scai’ (Oltenia), *beat clisă* ‘beat turtă’ (Argeș), *a se ține*

⁹ A se vedea în acest sens și harta 328 (ALRM. I) *Copilul umblă de-a bușilea*.

landră 'a merge cîrd' (Argeș), *a sta vîgă* 'cot la cot' (Roșiori de Vede), *a îngheța ligniță* 'bocnă' (Balș), *a sta mîlci* 'nemișcat', *a curăța casa helciu* 'foarte curat' (Seliște), *a face hîrtia folomoc* 'a mototoli' etc.

2. Sperăm că faptele de limbă aduse în discuție pe parcursul intervenției noastre au reușit să demonstreze că, la nivel dialectal, clasa adverbului este mult mai unitară decît ne-am fi așteptat. Textele vechi folosite în demersul nostru au dovedit că dialectele sînt mult mai apropiate de limba veche decît de limba literară. Modalitățile de realizare au rămas neschimbate pînă în zilele noastre. Doar elementele lexicale așezate în tipare diferă uneori. Acestea din urmă dau uneori impresia unei eterogenități care e justificată, însă numai din punct de vedere lexical. Credem că aspectele prezentate au reușit să ilustreze tipologia adverbului românesc la nivel dialectal, care se dovedește a fi diferită de cea a limbilor romanice surori, iar, în unele situații, chiar și de limba română literară.

Bibliografie

a) studii și articole:

- CANDREA, I. A., *Graiul din Țara Oașului*, în *Buletinul Societății Filologice*, II, București, Atelierele Grafice Socec & Co, 1906, pp. 35–85.
- CARAGIU-MARIOȚEANU, Matilda et alii, *Dialectologie română*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977, 286 p.
- CARAGIU-MARIOȚEANU, Matilda, *Compendiu de dialectologie română* (nord- și sud-dunăreană), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975, 299 p.
- CHIRCU, Adrian, *L'adverbe dans les langues romanes. Etudes étymologique, lexicale et morphologique* (français, roumain, italien, espagnol, portugais, catalan, provençal), thèse de doctorat, vol. I–II, Aix-en-Provence, 2004, 552 p.
- CIOMPEC, Georgeta, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, 302 p.

- DENSUSIANU, Ovid, *Graiul din Țara Hațegului*, București, Atelierele Grafice Socec & Co & Institutul de Filologie și Folklor, 1915, VIII–350 p + 1 hartă.
- FEUILLET, Jack, *Peut-on parler d'une classe de l'adverbe?*, în *La linguistique*, vol. 17, fasc. 1, Paris, Presses Universitaires de France, 1981, pp. 19–27.
- GHEȚIE, Ion, *Baza dialectală a românei literare*, București, Editura Academiei, 1975, 695 p.
- MIHAI, Cornelia, *Valoarea adverbială a adjectivelor în limba română contemporană*, în *Studii și cercetări lingvistice*, XIV, n° 2, București, Editura Academiei, 1963, pp. 209–218.
- NICA, Dumitru, *Teoria părților de vorbire. Aplicații la adverb*, Iași, Editura Junimea, 1988, 188 p.
- PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, col. „Repere”, București, Editura Humanitas Educațional, 2003, 265 p.
- PAPAHAGI, Tache, *Graiul și folklorul Maramureșului, prefață, introducere. Texte muzică populară. Apendice. Toponimie. Onomastică. Glosar. Hartă. XXII Planșe*, col. «Din viața poporului român», XXXIII, București, Academia Română & Cultura Națională, 1925, LXXXIII + 240 p. (GMF)
- RUSU, Valeriu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice & Editura Scrisul Românesc, 1984, 970 p. (= *Tratat...*)
- VICIU, Alexiu, *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Literare*, seria II, tomul XXIX, 1906–1907, București, Institutul de Arte Grafice «Carol Göbl», 1907, pp. 59–163.
- VICIU, Alexiu, *Suplement la „Glosar de cuvinte dialectale” din graiul viu al poporului român din Ardeal*, în *Memoriile Secțiunii Literare*, seria III, tomul III, Mem. 2, București, Academia Română & Cultura Națională, 1925, 16 p.

b) dicționare și glosare:

- BULGĂR, Gh. (coord.), *Lexic regional*, 1, București, Editura Academiei, 1960, 154 p.
- CAZACU, Boris (coord.), *Glosar dialectal. Oltenia*, București, Editura Academiei, 1967, 130 p.

- MAREȘ, Lucreția (coord.), *Lexic regional*, 2, București, Editura Științifică, 1967, 156 p.
- *** *Micul Dicționar Academic* (MDA), vol. I-IV, București, Academia Română & Editura Univers Enciclopedic, 2001 (I), 2002 (II), 2003 (III), 2003 (IV), LXXXVI p. + 776 p. (I), XII + 673 p. (II), XCVI p. + 1248 p. (III), XCVI p. + 1407 p. (IV)
- PAȘCA, Ștefan, *Glosar dialectal*, alcătuit după material lexical cules de corespondenți din diferite regiuni (extras), în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii literare*, seria III, tomul IV, mem. 3, București, Editura Cultura Națională, 1928, 62 p.
- TODORAN, Romulus, BREBAN, Vasile, *Materiale și cercetări dialectale*, I, București, Editura Academiei, 1960, 290 p.
- TODORAN, Romulus, *Mic glosar dialectal*, întocmit după două manuscrise din biblioteca centrală dela Blaj din 1887, col. „Colecția Dacoromaniei”, nr. 10, Cluj, Editura Cartea Românească, 1949, 24 p.
- UDRESCU, D., *Glosar regional Argeș*, București, Editura Academiei, 1967, X p. + 304 p.

c) izvoare:

- CANDREA, I. A., DENSUSIANU, Ovid, SPERANTIA, Th. D., *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români*, vol. I-II, București, Atelierele Grafice Socec & Co., 1906, 553 p. (GN)
- *** *Codicele Voronețean*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, Universitatea București & Editura Minerva, 1981, 488 p. + 86 p. (fac-similés) (CV)
- DOSOFTELI, *Viața și petrecerea svinților* (Iași, 1682-1686), text îngrijit, notă asupra ediției și glosar de Rodica Frențiu, Cluj-Napoca, Editura Echinox, 2002, 453 p. (VPS)
- HALICI, Mihail – Tatăl, *Dictionarium valahico-latinum (Anonymus Caransebesiensis)*, studiu filologic și indice de cuvinte de Francisc Király, ediție îngrijită de Alexandru Metea și Maria Király, Timișoara, Editura First, 2003, 391 p. (AC)
- *** *Palia de la Orăștie* (1581-1582). *Text – facsimile – Indice*, ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, Editura Academiei, 1968, XVI + 497 p. (PO)

L'ADVERBE ROUMAIN EN DIATOPIE (Le dialecte daco-roumain)

Résumé

Dans son intervention à ce colloque, l'auteur se propose d'offrir une analyse objective de la situation des formes adverbiales dans les sous-dialectes nord-danubiens. Son étude témoigne avant tout non seulement des différences qui existent du point de vue dialectal, mais aussi des similitudes, ces dernières assurant l'unité de la classe adverbiale. En fait, nous avons affaire à une unité dans la diversité.